राज्य माहिती आयुक्त, राज्य माहिती आयोग, कोंकण खंडपीठ यांच्यासमोर माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ चे कलम १८ (१) अन्वये तक्रार

तक्रार क्र. १६३/२०२६

तक्रारकर्ता, श्री. कौस्तुभ दत्तात्रय गोखले,
सिध्दिविनायक प्रसाद,
डॉ. शामा प्रसाद मुखर्जी रोड,
डोंबिवली (पूर्व) ४२१ २०१.

विरुध्द

जन माहिती अधिकारी
सहाय्यक संचालक नगररचना,
नगररचना विभाग,कल्याण डोंबिवली महानगरपालिका,
शंकरराव चौक, कल्याण (प.) - ४२१ ३०१

प्रथम अपिलीय अधिकारी
सहाय्यक संचालक नगररचना,
नगररचना विभाग,कल्याण डोंबिवली महानगरपालिका,
शंकरराव चौक, कल्याण (प.) - ४२१ ३०१

माहितीचा अर्ज दाखल केल्याचा दिनांक	जन माहिती अधिकारी यांच्या उत्तराचा दिनांक	प्रथम अपिल अर्ज दाखल दिनांक	प्रथम अपिल आदेश दिनांक
२४/०२/२०२६	--	३०/०३/२०२६	--

जन माहिती अधिकारी तसेच प्रथम अपिलीय अधिकारी यांचेकडून माहितीचा अधिकार अधिनियमाची योग्य अंमलबजावणी होत नसल्याबाबत, असे कारण नमूद करुन तक्रारकर्ता श्री. कौस्तुभ दत्तात्रय गोखले यांनी दि.४/०५/२०२६ रोजी आयोगाकडे तक्रार अर्ज दाखल केलेला आहे.

तक्रारदाराने माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ च्या कलम १८(१) अन्वये सदर तक्रार दाखल केली आहे. अभिलेखाच्या अवलोकनावरून असे निदर्शनास येते की, तक्रारदाराने दिनांक **२४.०२.२०२६** रोजी जन माहिती अधिकारी यांच्याकडे माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ अंतर्गत माहिती अर्ज सादर करून बांधकाम परवानगी क्रमांक **कडोमपा/सर्वि/बांप/डोंबि/२०२१-२२/२३३ दिनांक १८.०८.२०२२** संदर्भातील मूळ बांधकाम परवानगी, सुधारित बांधकाम परवानगी, सर्वेअर व स्ट्रक्चरल इंजिनिअर यांचे अहवाल, आर्किटेक्टच्या टिपण्या, टायटल क्लिअरन्स प्रमाणपत्र, भूमी अभिलेख विभागाचा हद्द कायम नकाशा तसेच संबंधित अभिलेखांच्या प्रमाणित प्रती मागितल्या होत्या.

तक्रारदाराचे म्हणणे असे आहे की, जन माहिती अधिकारी यांनी अधिनियमाच्या कलम ७ मध्ये विहित केलेल्या मुदतीत मागितलेली माहिती उपलब्ध करून दिली नाही. त्यानंतर तक्रारदाराने प्रथम अपील दाखल केले; तथापि प्रथम अपीलीय प्राधिकारी यांनी देखील त्यावर कोणताही निर्णय दिला नाही. त्यामुळे सार्वजनिक प्राधिकरणाने माहितीचा अधिकार अधिनियमातील वैधानिक कर्तव्याचे पालन केले नसून, संबंधित जन माहिती अधिकारी यांचेवर माहितीचा अधिकार अधिनियमाच्या कलम २० अन्वये दंडात्मक कारवाई करण्यात यावी, अशी विनंती सदर तक्रारीत करण्यात आली आहे.

सदर प्रकरणात तक्रारदाराचा मुख्य आक्षेप हा मागितलेली माहिती विहित मुदतीत उपलब्ध न करून देणे तसेच प्रथम अपीलीय प्राधिकाऱ्याने अपीलावर निर्णय न देणे, हा आहे. त्यामुळे सदर प्रकरणात आयोगास विचारार्थ

असलेला प्रश्न असा आहे की, कलम १८ अंतर्गत दाखल तक्रारीमध्ये आयोगास माहिती पुरविण्याचा आदेश देण्याचा अथवा दंडात्मक कारवाई करण्याचा अधिकार कोणत्या मर्यादेपर्यंत आहे.

माहितीचा अधिकार अधिनियम, २००५ मधील कलम १८ व कलम १९ यांची उद्दिष्टे व कार्यक्षेत्रे भिन्न आहेत. कलम १८ अंतर्गत आयोगास तक्रारीची चौकशी करण्याचे अधिकार प्रदान करण्यात आले आहेत, तर माहिती प्राप्त करण्यासाठीचा वैधानिक उपाय हा कलम १९ अंतर्गत अपीलाचा आहे. सर्वोच्च न्यायालयाने **Chief Information Commissioner and Another v. State of Manipur and Another, (२०११) १५ SCC १** या निर्णयामध्ये स्पष्टपणे नमूद केले आहे की, कलम १८ अंतर्गत दाखल तक्रारीमध्ये आयोगास माहिती उपलब्ध करून देण्याचा आदेश देण्याचा अधिकार नाही. माहिती प्राप्त करण्यासाठी अर्जदाराने अधिनियमातील अपीलीय यंत्रणेचा अवलंब करणे आवश्यक आहे. तथापि, चौकशीदरम्यान अधिनियमाच्या तरतुदींचे जाणीवपूर्वक उल्लंघन झाल्याचे सिद्ध झाल्यास आयोगास कलम २० अन्वये योग्य त्या कार्यवाहीचा विचार करता येतो.

उपलब्ध अभिलेखांच्या आधारे संबंधित जन माहिती अधिकारी यांनी जाणीवपूर्वक अथवा विनाकारण माहिती नाकारल्याचे किंवा अधिनियमातील तरतुदींचे हेतुपुरस्सर उल्लंघन केल्याचे प्रथमदर्शनी निश्चितपणे सिद्ध होत नाही. त्यामुळे सद्यस्थितीत कलम २० अन्वये दंडात्मक कार्यवाही आरंभ करण्यास आयोगास पुरेसा आधार उपलब्ध नाही.

मा. सर्वोच्च न्यायालयाने, मुख्य माहिती आयुक्त व इतर विरुध्द मणिपूर राज्य सरकार व इतर, सिव्हील अपिल क्र. १०७८७-१०७८८/२०११ या प्रकरणी दि. १२/१२/२०११ रोजी दिलेल्या न्याय निर्णयामध्ये माहिती अधिकार अधिनियम, २००५ मधील कलम १८ तसेच कलम १९ ची प्रक्रिया स्पष्ट केली आहे. तसेच सदर आदेशाच्या परिच्छेद ३२ मध्ये खालीलप्रमाणे नमूद केले आहे -

"In the facts of the case, the appellant after having applied for information under section 6 and then not having received any reply thereto, it must be deemed that he has been refused the information. The said situation is covered by Section 7 of the Act. The remedy for such a person who has been refused the information is provided under Section 19 of the Act."

तसेच मा. सर्वोच्च न्यायालयाच्या दि. १२/१२/२०११ च्या आदेशामधील परिच्छेद ३५ मध्ये नमूद करण्यात आले आहे की, माहिती अधिकार अधिनियम, २००५ मधील कलम १८ व कलम १९ मधील प्रक्रिया पूर्णत: भिन्न आहेत. कलम १८ चे अधिकार हे पर्यवेक्षकीय स्वरुपाचे अधिकार आहेत, तर कलम १९ अंतर्गत अपिलाची प्रक्रिया स्पष्ट केली आहे. त्यानुसार ज्या व्यक्तीस माहिती नाकरण्यात आलेली आहे किंवा माहिती मिळालेली नाही, अशा व्यक्तीने माहिती अधिकार अधिनियम, २००५ मध्ये नमूद वैधानिक तरतूदींचे पालन करुन माहिती प्राप्त करणे आवश्यक आहे. परिच्छेद ३५ मध्ये मा. सर्वोच्च न्यायालयाने पुढीलप्रमाणे स्पष्ट केले आहे -

"The contention of the appellant that information can be accessed through Section 18 is contrary to the express provision of Section 19 of the Act."

त्यानुसार अपिलार्थी /तक्रारदार यांनी माहिती मिळविण्यासाठी कायद्याने ठरवून दिल्यानुसार कलम १९ मधील विहित केलेल्या अपील प्रक्रियेनुसार आयोगाकडे द्वितीय अपील दाखल करणे आवश्यक आहे. तथापि तक्रारदार यांनी आयोगाकडे सादर केलेल्या तक्रार अर्जाची तपासणी केली असता, या तक्रार प्रकरणी मा. सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्देशानुसार कलम १९ मधील विहित केलेल्या अपील प्रक्रियेचा अवलंब न करता व मा. सर्वोच्च न्यायालयाचे निर्देश विचारात न घेता आयोगाकडे तक्रार दाखल केली असल्याचे स्पष्ट होते.

मा. सर्वोच्च न्यायालयाने दि.१२/१२/२०११ च्या निर्णयान्वये दिलेले निर्देश विचारात घेता, तक्रारदार यांनी दाखल केलेला तक्रार अर्ज मा.सर्वोच्च न्यायालयाच्या निर्देशाशी सुसंगत नसल्याने, सदर तक्रारीवर अधिक कार्यवाहीची आवश्यकता दिसून येत नाही. यास्तव आयोग पुढील आदेश देत आहे.

आदेश

प्रस्तुत तक्रार अर्ज निकाली काढण्यात येत आहे.

(शेखर चन्ने)
राज्य माहिती आयुक्त,
कोंकण खंडपीठ

कोंकण भवन,
बेलापूर, नवी मुंबई : ४०० ६१४.
दिनांक : १० जुलै, २०२६

प्रत,

१) श्री. कौस्तुभ दत्तात्रय गोखले, सिध्दिविनायक प्रसाद, डॉ. शामा प्रसाद मुखर्जी रोड, डोंबिवली (पूर्व) ४२१ २०१.
२) जन माहिती अधिकारी, सहाय्यक संचालक नगररचना, नगररचना विभाग,कल्याण डोंबिवली महानगरपालिका, शंकरराव चौक, कल्याण (प.) - ४२१ ३०१
३) प्रथम अपिलीय अधिकारी, सहाय्यक संचालक नगररचना, नगररचना विभाग,कल्याण डोंबिवली महानगरपालिका, शंकरराव चौक, कल्याण (प.) - ४२१ ३०१